

Yeni Türk Edebiyatı I

Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı

Editörler

Osman Gündüz
Tacettin Şimşek

Yazarlar

Osman Gündüz
Elif Aktaş
Metin Erkal
A. Kerim Dinç

ISBN: 978-605-9247-77-1

1. Baskı

Ekim, 2017 / Ankara
2000 Adet

Grafiker®

Yayınları

Yayın No: 245

Web: grafikeryayin.com

**Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt**

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

1. Cadde 1396. Sokak No: 6

06520 (Oğuzlar Mahallesi)

Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx

Faks : 0 312. 284 37 27

E-mail : grafiker@grafiker.com.tr

Web : grafiker.com.tr

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ / 9

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİLEŞME DÖNEMİNİ HAZIRLAYAN SOSYAL VE SİYASAL
KOŞULLAR/ 13
(Prof. Dr. Osman Gündüz)

Giriş / 15

A. BATILILAŞMA SÜRECİNDE SOSYAL VE SİYASAL DURUM / 16

- a. Siyasal ve tarihsel durum / 16
- b. Sosyal ve ekonomik durum / 20

- i. Siyasal nedenler / 21
- ii. Ekonomik nedenler / 22
- iii. Kurumların yozlaşması / 24

B. YENİLEŞMENİN DÜŞÜNSEL TEMELLERİ / 25

a. Batılılaşmanın düşünsel birikimi / 25

- i. Demokrasi ve özgürlük düşüncesi / 26
- ii. Uygarlaşma/çağdaşlaşma ihtiyacı / 27
- iii. Metodik bilgiye ve tekniğe ulaşma isteği / 27
- iv. Rasyonalizm ya da aklın öne alınması / 27
- v. Düşünsel deformasyon ya da inanç bunalımı / 28
- vi. Yaşayış tarzında Batılılaşma / 29

b. Batılılaşma ile ortaya çıkan düşünce akımları / 31

- i. Pozitivizm ve materyalizm (maddiyun) / 31
- ii. Osmanlıcılık / 33
- iii. İslamcılık / 33
- iv. Türkçülük / 34
- v. Batıcılık / 35
- vi. Teşebbüsi şahsî / 36
- vii. Ademi merkezîyet / 36

Akımların ortak özellikleri / 37
Akımların neden olduğu sonuçlar / 37

C. YENİLEŞME DÖNEMİNİN SİYASAL TEMELLERİ / 38

a. Tanzimat Fermanı ya da Osmanlının modernleşme çabaları / 38

b. Islahat Fermanı / 40

D. YENİLEŞME HAREKETLERİNİN KURUMSAL TEMELLERİ / 41

a. Geç gelen bir aydınlanma aracı: Matbaa ve çeviri faaliyetleri / 41

- i. İlk çeviriler / 42
- ii. Şiir çevirileri / 43
- iii. Hikâye ve roman çevirileri / 44

- b. Tercüme Odası / 47**
- c. Encümeni Daniş / 48**
- d. Encümeni Şuara / 49**
- e. Batılı eğitim ve eğitim kurumları / 50**
  - i. Batı tarzında eğitim veren okullar / 50*
  - ii. Yabancı okullar / 51*
- f. Gazetecilik ve gazeteler / 52**
  - Özel gazetelerin yayın hayatına başlaması / 55*

E.EDEBİYATTA BATILILAŞMA / 56

- a. Yenileşme hareketlerinin edebiyata yansması / 58**
  - İlk kıpırdanmalar / 58*
- b. Geleneksel türlerin değişimi ve yeni türlerle tanışma / 60**
  - i. Klasik şiirden yeni şiire / 60*
  - ii. Şiir ile nesir arasında bir ara tür: Mensur şiir / 61*
  - iii. Hikâye ve roman / 62*
  - iv. Seyirlik oyunlardan sahneye doğru ilk adımlar / 63*
  - v. Edebî eleştiri ve kuram / 63*

KAYNAKÇA / 64

İKİNCİ BÖLÜM

BATI ETKİSİNDE GELİŞEN TÜRK ŞİİRİ / 65 (Yrd. Doç. Dr. Elif AKTAŞ)

Şiirin değişmesi ve gelişmesi, klasik şiirden Batı tarzı şiire / 67

- a. Öncüler ve ilk örnekler / 68**
  - i. Âkif Paşa / 68*
  - ii. Sadullah Paşa / 70*
- b. İlk çeviriler / 70**
- c. Şiire yeni temaların girişi / 72**
  - 1. Tanzimat Dönemi / 75**
    - a. Siyasal ve sosyal içerikli şiir / 75**
      - i. İbrahim Şinasi Efendi / 75*
      - ii. Namık Kemal / 80*
      - iii. Ziya Paşa / 86*
    - b. Eski yeni çatışması: Ekrem ve Hamit çevresinde oluşan polemikler / 90**
      - i. Recaizâde Mahmut Ekrem / 91*
      - ii. Abdülhak Hamit [Tarhan] / 93*
      - iii. Muallim Naci / 95*
    - c. Günlük, küçük hassasiyetler devri: Ara nesil / 96**
      - i. Mehmet Celal / 97*
      - ii. Menemenlizâde Mehmet Tahir / 97*
      - iii. Nigâr Hanım / 98*
  - 2. İkinci Abdülhamit Dönemi / 98**

- a. Servetifünun topluluğunun kuruluşu / 98**
i. *Tevfik Fikret* / 100
ii. *Cenap Şahabettin* / 107
iii. *Süleyman Nazif* / 109
iv. *Faik Ali [Ozansoy]* / 109
v. *Hüseyin Siret [Özsever]* / 110
vi. *Hüseyin Suat* / 110
vii. *Ali Ekrem [Bolayır]* / 110
b. Servetifünun dergisi / 110
c. Servetifünun şiirinin genel özellikleri / 112
d. Servetifünun şiirinde temel izlekler / 113
e. Servetifünun şiirinin imge yapısı / 115
f. Servetifünun topluluğunun dağılışı / 115
g. Mensur şiir / 116
- 3. İkinci Meşrutiyet Dönemi / 118**
a. Önceki kuşaktan eser verenler / 118
b. Dönemin sanatını besleyen kaynaklar / 119
c. Dönemin sanatını besleyen düşünce akımları / 120
d. Meşrutiyet Dönemi şiir estetiği / 122
e. Dönemin sanatını besleyen eğilimler/gruplaşmalar / 124
i. *Fecriati* / 124
ii. *Nayiler* / 125
iii. *Nev-yunanilik* / 126
iv. *Hececilik, Türkçecilik* / 127
v. *Şairler Derneği* / 130
vi. *Türk Derneği, Türk Ocağı* / 130
Mehmet Emin [Yurdakul] / 131
vii. *Türkçülük akımı ve Millî Edebiyat* / 132
Ziya Gökalp / 133
Ali Canip [Yöntem] / 135
viii. *Genç Kalemler hareketi ve Yeni Lisan* / 136
ix. *İslamcı şiir* / 138
Mehmet Âkif [Ersoy] / 139
x. *Mistik akım* / 144
Rıza Tevfik [Bölükbaşı] / 144
xi. *Saf şiir* / 145
Ahmet Haşim / 145
Yahya Kemal [Beyatlı] / 148
KAYNAKÇA / 151

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELENEKSEL ANLATI TÜRLERİNDEN ROMANA / 155
(Prof. Dr. Osman GÜNDÜZ)

A. TÜRK ROMANININ DOĞUŞU VE GELİŞİMİ / 157

- a. Batı romanı ve gelişim süreci / 157
b. Türk romanının doğuşu ve gelişimi / 159
c. Geleneksel anlatma formlarından romana / 159

d. Hikâye ve romana doğru çekingen adımlar: İlk örnekler / 161

i. *Realist İstanbul halk hikâyeleri* / 161

ii. *Muhayyemat* / 162

iii. *Kıssadan Hisse ve Letaifî Rivâyât* / 163

iv. *Müsameretname* / 165

v. Diğer ürünler / 166

e. Problemlerin ortaya çıkması ve izleklerin (temaların) değişmesi / 167

i. *Dilin değişmesi* / 167

ii. *Sokağa ve Anadolu'ya açılma* / 167

iii. *Felsefi düşünceler ve inanç bunalımı* / 168

iv. *Yeni konular, yeni izlekler (temalar)* / 168

v. *Batılılaşma ile gelen yeni insan modeli* / 168

vi. *Esirlik* / 169

vii. *Kadın hakları ve kadının eş seçme özgürlüğü* / 169

viii. *Eğitim ve öğretim* / 169

ix. *Modernizm: Batılı hayat* / 169

f. Servetifünun Dönemi'ne egemen olan ana izlekler / 169

g. Millî Edebiyat Dönemi'ne egemen olan ana izlekler / 170

B. ESKİ İLE YENİ ARASINDA: TANZİMAT ROMANI (1873-1896) / 170

i. *Şemsettin Sami* / 171

ii. *Ahmet Mithat Efendi* / 173

iii. *Namık Kemal* / 177

iv. *Samipaşazade Sezai* / 182

v. *Recaizade Mahmut Ekrem* / 184

vi. *Mehmet Murat Bey [Mizancı]* / 186

vii. *Nabizade Nazım* / 188

viii. *Tanzimat romanının genel özellikleri* / 191

C. ERKEN YAKALANMIŞ KISA BİR BAŞARI HİKÂYESİ:

SERVETİFÜNUN ROMANI (1896-1901) / 195

i. *Halit Ziya [Uşaklıgil]* / 196

ii. *Mehmet Rauf* / 204

iii. *Hüseyin Cahit [Yalçın]* / 208

iv. *Servetifünun kuşağının diğer romancıları* / 210

v. *Servetifünun romanının genel özellikleri* / 211

D. ROMANDA GELENEKSEL KALIPLARDAN KURTULMA ÇABALARI:

İKİNCİ MEŞRUTİYET SONRASI TÜRK ROMANI (1908-23) / 213

a. İkinci Meşrutiyet Dönemi'nin sosyal ve düşünsel zemini / 214

b. Romanda insana, zamana ve mekâna açılma / 215

Anadolu Romantizmi / 216

Rüyanın Arkasındaki Gerçek / 216

i. *Ebubekir Hazım [Tepeyran]* / 217

ii. *Halide Edip [Adıvar]* / 222

iii. *Hüseyin Rahmi [Gürpınar]* / 230

iv. *Bekir Fahri [İdiz]* / 236

v. İkinci Meşrutiyet Dönemi romanının genel özellikleri / 240

KAYNAKÇA / 250

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E TÜRK HİKÂYESİ / 253

(Yrd. Doç. Dr. Metin ERKAL)

Geleneksel anlatı ürünlerinden modern hikâyeye / 255

İlk yerli hikâyeler / 258

Modern hikâyeye doğru / 260

i. *Samipaşazâde Sezai ve Küçük şeyler* / 260

ii. *Halit Ziya [Uşaklıgil]* / 261

iii. *Mehmet Rauf* / 262

iv. *Hüseyin Cahit [Yalçın]* / 262

v. *Ahmet Hikmet [Müftüoğlu]* / 263

vi. *Refik Halit [Karay]* / 264

vii. *Fahri Celaleddin [Göktulga]* / 266

viii. *Selahattin Enis [Atabeyoğlu]* / 267

ix. *Ömer Seyfettin* / 268

x. *Yakup Kadri [Karaosmanoğlu]* / 272

KAYNAKÇA / 274

BEŞİNCİ BÖLÜM

TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E DRAMATİK EDEBİYAT / 275

(Yrd. Doç. Dr. A. Kerim DİNÇ)

a. Tanzimat Dönemi dramatik edebiyatı / 277

i. *Şinasi* / 280

ii. *Namık Kemal* / 281

iii. *Direktör Ali Bey* / 282

iv. *Ahmet Mithat Efendi* / 283

v. *Recaizâde Mahmut Ekrem* / 283

vi. *Ahmet Vefik Paşa* / 283

vii. *Abdülhak Hamit [Tarhan]* / 284

viii. *Feraizizâde Mehmet Şakir* / 285

ix. *Manastırlı Rıfât* / 285

b. Meşrutiyet Dönemi dramatik edebiyatı / 286

i. *İbrürrefik Ahmed Nuri [Sekizinci]* / 288

ii. *Musahipzâde Celâl* / 288

KAYNAKÇA / 289

ÖN SÖZ

İki ciltten oluşan bu çalışma, Eğitim Fakültelerinin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümünde okutulan *Yeni Türk Edebiyatı I-II*, *Çağdaş Türk Edebiyatı*, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı* ile Edebiyat Fakülteleri Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri'nin *Yeni Türk Edebiyatı I-IV* dersleri için hazırlandı. Üniversitelerde tek bir ders kitabına bağlı kalmanın ve komprime bilgi vermenin, öğrencileri tembelliğe sevk ettiğine ve onları kaynak araştırması için kütüphane çalışmalarından mahrum bıraktığına inanmamıza rağmen, zaman zaman müfredatı bütünüyle ihtiva eden bir temel kitabın eksikliğini duyduğumuzu da söylemek zorundayız.

Bu kitabın kapsam alanına giren pek çok çalışmanın olduğu bilinmektedir. Söz konusu çalışmalardan bir kısmı, işledikleri konuları ansiklopedi yahut antoloji mantığıyla ele almış, bir kısmı ise, belli bir dönem yahut kişiler çevresinde yoğunlaşmıştır. Eldeki bu çalışma, söz konusu eksiklikleri dikkate alarak, Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatını dersin müfredatına ve ders kitabı formatına uygun bir bütünlük içinde ve türlere göre incelemektedir.

Konuları türlere göre bölümlemek ilk bakışta konu bütünlüğünü zedeler gibi görünse de bu bölümlenme pedagojik açıdan öğrencilerin zihinsel dağınıklıklarını önlemekte, belli bir türe odaklanmalarını sağlamaktadır. Kaldı ki bölümlerin başında yer alan “Giriş”te genel bir değerlendirmeye gidilmiş dönemin bir bütün olarak görülmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın *Yeni Türk Edebiyatı I* ya da *Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı* adını taşıyan birinci cildinde, 1860-1920 arası Türk şiiri, hikâyesi ve romanı, sanatkârlarının Türk edebiyatındaki önemi oranında, eserlerden hareketle yorumlanmış; öğrencilerin bütün içinde genel bir kanaate ulaşmaları hedeflenmiştir. Kitapta şiir, hikâye ve roman başlığı altında verilenler, bağımsız gibi görünürse de kendi içinde bir bütündür ve birbirlerini tamamlamaktadır. Her iki kitapta da edebiyatın ancak metinler vasıtasıyla sevdirebileceği düşüncesinden yola çıkılarak, dönemin sanat anlayışını en iyi temsil eden şair ve yazarlardan seçilmiş metinlere yer verilmiştir. Sanatçıların ve eserlerinin seçiminde kitabın hacmi ve derslerin kredi saatleri göz önünde tutulduğundan pek çok değerli sanatçıyı ve eserlerini yeteri kadar tanıtamamanın üzüntüsünü taşıdığımızı burada belirtmek isteriz.

Kitapta yer alan sanatçıların edebî eserlerinin incelenmesinde, eserin edebiyat tarihimizdeki önemi ve uyandırdığı yankılar ölçü alınmıştır. Buna göre her yazarın en az bir eseri üzerinde ayrıntılı olarak durulmuş, öteki eserleri ise bir/birkaç cümleyle tanıtılmakla yetinilmiştir.

Bugün pek çok eleştirmenin öngördüğü ‘her edebî eser, kendi yöntemini beraberinde getirir’ yargısı bizim de benimsediğimiz bir ilke olmakla birlikte incelemede farklı yöntemlerden yararlanarak karma bir yol tuttuğumuzu söyleyeceğiz.

Zira günümüzde her bilim dalının başka disiplinlerden yararlandığı düşüncesi bilinen bir durumdur. Güzel sanatların önemli bir kolunu oluşturan kurgulama ve anlatma sanatı ise bu mülti-disipliner araştırma anlayışına en fazla ihtiyaç duyan bir alandır. Özellikle edebiyat tarihi nitelikli çalışmalarda ve sanat eserlerinin incelenmesinde müzik, resim, mimari gibi plastik sanatlardan, psikoloji, psikanaliz, toplum bilim, coğrafya, tarih, felsefe, hukuk, teoloji gibi sosyal bilimlerin ve hatta fen bilimlerinin pek çok alanına kadar hemen her disiplinden sanat eserlerinin ve sanat akımlarının açıklanmasında/yorumunda yararlanılmaktadır.

Edebiyat tarihinin ve sanat akımlarının yorumlanmasında ise en fazla ilişki kurulan alan tarih ve toplum bilimdir. Zira alanla ilgilenen hiçbir eleştirmen, sanatçının sosyal çevresinden soyutlanarak ya da tarihsel ve siyasal ortamdaki etkilenmeden eserini oluşturacağını söyleyemez. Eş bir söyleyişle bir edebî eserin incelenmesinde sanatçının yaşadığı dönemin olaylarının etkisi ve farklı biçimlerde esere yansması gözardı edilemez. Kaldı ki edebiyat eserleri de yeri geldiğinde tarihe ve toplum bilime kaynaklık etmektedir.

Bu itibarla edebiyat tarihi niteliği de taşıyan eldeki bu çalışmada, özellikle bir dönemden sonra artık zorunluluk hâlini alan *Batılılaşma* serüveninin açıklanmasında toplumdaki sosyal ve siyasal değişimler yanında tarihsel olaylara da geniş ölçüde yer verilmiş ve uygarlık değişiminin nedenleri çeşitli cephelerden sorgulanmaya çalışılmıştır.

Kitapta yer alan alıntı metinlerin, terimlerin ve özel adların yazımında günümüz imlasına uyulmuş; metinler olabildiğince terkiplerden arındırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca alıntı metinleri yalınlaştırmak yerine kimi sözcüklerin ve ibarelerin anlamları parantez içinde gösterilmek suretiyle anlaşılabilirliği sağlanmıştır.

Sonuç olarak bu kitaplarda yer alan bilgiler, pek çok örneği olan edebiyat tarihlerinin, monografik nitelikli alan ve türsel çalışmaların yeni ve özgün bir terkiplerden ibarettir. Yeni şeyler söylediği iddiasında değildir ama bilinenleri ders kitabı mantığına uygun olarak, anlaşılabilirliği ve öğreticiliği esas alan bir yol izlemiştir; bilinenlere özgün bir terkiplerle yeni bir bakış açısı getirmiştir.

Her iki kitap da şiir, roman, hikâye, tiyatro, edebiyat tarihi ve eleştiri ana bölümlerinden oluşmaktadır. Bu bölümlerden *Tanzimat*, *Servetifünun* ve *Millî Edebiyat Dönemi Şiiri*'ni Elif Aktaş, *Cumhuriyet Dönemi* ve *Çağdaş Türk Şiirini* Tacettin Şimşek, her iki cildin giriş ve romanla ilgili bölümlerini Osman Gündüz, hikâye ile ilgili bölümleri Metin Erkal, tiyatro ile ilgili bölüm-

leri Aptulkerim Dinç, edebiyat tarihi, eleştiri bölümlerini ise M. Abdullah Arslan hazırladılar.

Her çalışma gibi bu çalışmada da birtakım eksikliklerin olacağı tabiidir. Ancak bu eksiklikler, kitapları okutan meslektaşlarımızın yapıcı uyarılarıyla zaman içinde giderilecek ve belli bir olgunluğa ulaşacaktır.

Editörler

Osman Gündüz-Tacettin Şimşek

Erzurum-2017